

Фінансова звітність: аналіз вимог міжнародних стандартів та подальші напрями адаптації національної системи обліку до МСФЗ / Ірина Данилюк, Надія Зорій // Галицький економічний вісник — Тернопіль : ТНТУ, 2014. — Том 44. — № 1. — С. 125-130. — (Фінансово-обліково-аналітичні аспекти).

УДК 657. 37

Ірина ДАНИЛЮК, Надія ЗОРІЙ

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ: АНАЛІЗ ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА ПОДАЛЬШІ НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДО МСФЗ

***Резюме.** Проаналізовано основні вимоги Міжнародних стандартів фінансової звітності, аналіз змін, що відбулись у нормативно-правовому полі та в методиці подання, складання фінансової звітності, подано порівняльну характеристику фінансової звітності (за кожною формою) до змін та після, зазначено позитивні сторони й недоліки, які проігноровані законодавцями в методиці формування показників фінансової звітності, вказано напрями вдосконалення*

***Ключові слова:** національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності, сукупний дохід.*

Iryna DANYLIUK, Nadiya ZORIY

FINANCIAL REPORTING: ANALYSIS OF INTERNATIONAL STANDARDS REQUIREMENTS AND FURTHER DIRECTIONS FOR ADAPTATION OF THE NATIONAL ACCOUNTING SYSTEM TO IFRS

***Summary.** In the article the basic requirements of International Financial Reporting Standards are analysed, the analysis of the changes that have taken place in the normative – legal sphere and within the methodology of representation, compilation of financial reports is carried out. The comparative characteristic of financial statements (for each form) both before and after changes is given. Advantages and disadvantages ignored by the legislators in the methodology of the formation process of financial statements are indicated and directions for improvement are proposed by the author. IFRS is not a dominant factor among legislative acts that regulate the procedure of compilation of financial reports in any country. However, they contribute to the improvement and harmonization of financial reporting of various countries. They can be used as base requirements by different countries that are developing their own national standards. Nowadays IFRS are used as follows: as national standards for financial reporting; as basic approach for certain countries; as the requirements that form Stock Exchanges and regulatory authorities on request for specific performance; as the requirements imposed by the World Bank, etc. Nevertheless, the limiting factors of standardization of financial reporting are not only national standards of accounting but some other factors which include in particular economic and political situation in the country, national historical traditions, the rate of inflation in the country, the users of financial information and their priority targets, theoretical concepts of financial accounting, financial management position at the market, professional personnel training. These factors certainly influence the differences in the accounting systems of different countries however the agreement can be found by standardizing financial statements for the purpose of readability and the possibility of interpretation by different users.*

***Key words:** national provisions (standards) of accounting, International Financial Reporting Standards, total income.*

Постановка проблеми. В умовах нестабільної економіки країни значно знизилася купівельна спроможність як населення, так і суб'єктів підприємницької діяльності, суттєво відчутний дефіцит фінансових ресурсів. Опинившись у непростій ситуації, підприємства України мають бажання вийти на міжнародний рівень розвитку.

У таких складних умовах важливу роль відіграє фінансова звітність, її адаптація до нової економічної системи, яка спричинена багатьма факторами, у тому числі й орієнтація на МСФЗ. Причиною трансформації фінансової звітності є отримання якісної, прозорої інформації з метою донесення її до користувачів. Тому питання вдосконалення на сьогодні є одним із головних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільність формування фінансової звітності за Міжнародними стандартами висвітлено у працях Бутинця Ф.Ф., Голова С.Ф., Мниха Є.В., Пархоменка В.М., Рудницького В.С., Сопка В.В., Чумаченка М.Г. та інших.

Значні досягнення названих учених стали основою подальшого дослідження проблем впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності та шляхів її вдосконалення.

Метою статті є проведення аналізу вимог, що висуваються Міжнародними стандартами фінансової звітності, аналіз змін, що відбулися у нормативно-правовому полі та обґрунтування напрямів удосконалення практики складання показників фінансової звітності з метою задоволення потреб користувачів і відповідності європейським стандартам.

Виклад основного матеріалу. В умовах постійних змін, зростання глобалізаційних процесів поступово відбуваються зміни в обліку, а складання звітності наближається до міжнародної системи. На сьогодні вже багато підприємств України складають фінансову звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), які переважно визначають методи оцінювання й підходи до подання інформації у фінансовій звітності.

Процес реформації бухгалтерського обліку в Україні, а пізніше конвергенції та глобального впровадження міжнародних стандартів розпочався фактично з 2000 року з прийняттям статуту та перейменуванням комітету на Раду з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМСБО).

З переходом підприємств України на ринкові умови господарювання, прагнення залучати іноземні інвестиції викликає необхідність у впровадженні міжнародних стандартів. Однак процес трансформації вітчизняного обліку в міжнародний формат є досить складним. Насамперед, це стосується методики трансформації фінансової звітності за МСФЗ, яка має включати різні моменти усунення розбіжностей, зокрема: узгодження моменту визнання доходів та витрат згідно з вимогами МСФЗ за методом нарахування, а не за першою подією; узгодження визначення доходів і витрат від різних видів діяльності у податковому та фінансовому обліку; введення та сплата податку на прибуток за результатами діяльності за рік; можливість застосування у фінансовому та податковому обліках не історичної, звичайної, а справедливої вартості активів при визначенні вартості запасів (інших матеріальних цінностей); скасування меж витрат на представницькі цілі, рекламу, поточний ремонт основних засобів, безнадійну допомогу та ін. [2, с.231].

МСФЗ не є домінуючими над законодавчими актами будь-якої країни. Однак вони сприяють гармонізації та поліпшенню фінансової звітності для всіх країн. Вони можуть використовуватися в якості базових вимог різними країнами, які розробляють власні національні стандарти; в якості національних стандартів; різними суб'єктами підприємницької діяльності на вимогу відповідних органів (Світового банку, фондовими біржами, Європейської комісії тощо). Однак стримуючим фактором упровадження міжнародних стандартів є відмінності національних систем фінансового обліку. Відмінностями національних систем обліку є [4, с.116]:

- домінуючі в країні теоретичні концепції фінансового обліку;
- економічна ситуація в країні;
- політична ситуація в країні;
- національні історичні традиції певної країни;
- рівень інфляційних процесів;
- користувачі фінансової інформації та їх пріоритетні цілі;
- розвиток фінансового менеджменту та підготовка професійних кадрів.

Зазначені фактори зазвичай впливають на розбіжності в системах обліку різних країн. Та вже ж, узгодження можна знайти, стандартизуючи фінансову звітність з метою її читабельності та можливості тлумачення різними користувачами.

Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 року №73 затверджено НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», де визначено склад та елементи фінансової звітності. Однак запропоновані зміни не змогли усунути ряд розбіжностей у нормативно-правовому полі, методиці заповнення форм. Знову наявні розбіжності в теорії й практиці складання та подання фінансової звітності. Однак перші суттєві кроки наближення до міжнародної стандартизації фінансової звітності для багатьох підприємств зроблено. Розглянемо їх. Для початку подамо комплектність річної фінансової звітності за НП(С)БО 1 (табл.1).

Із введенням НП(С)БО 1 вперше підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація для розкриття (до прийняття НП(С)БО рядки прокреслювали), за винятком статей, показники за якими були відображені в попередніх звітних періодах.

Нововведенням є й доповнення форм фінансової звітності додатковими статтями, які мають відповідати таким критеріям:

- інформація має бути суттєвою;
- оцінка статті може бути достовірно визначена.

Таблиця 1

Комплектність річної фінансової звітності суб'єктів господарювання [5, с.6]

Table 1

Completeness of annual financial statements of entities

Категорія підприємств	Склад звітності
<p>Усі юридичні особи (окрім банків і бюджетних установ, суб'єктів малого підприємництва та представництв іноземних суб'єктів госпдіяльності), які повинні подавати фін звітність (у т.ч. і підприємства, які зобов'язані або самостійно обрали складання фінзвітності за МСФЗ)</p>	<p>Індивідуальна фінансова звітність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - звіт про фінансовий стан (ф. №1); - звіт про сукупний дохід (ф. №2); - звіт про рух грошових коштів (ф. №3); - звіт про власний капітал (ф. №4); - примітки до річної фінансової звітності; - додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» <hr/> <p>Консолідована фінансова звітність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - звіт про фінансовий стан (ф. №1-к); - звіт про сукупний дохід (ф. №2-к); - звіт про рух грошових коштів (ф. №3-к та 3-кн); - звіт про власний капітал (ф. №4-к); - примітки до річної фінансової звітності; - додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»
<p>Суб'єкти малого підприємництва (крім єдинників IV групи та суб'єктів малого підприємництва, які відповідають критеріям п.154.6 Податкового кодексу України (ПКУ), так звані нульовики) та представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності</p>	<p>Фінансовий: звіт суб'єкта малого підприємництва у складі (абзаци 3, 4 п. 2 р. I П(С)БО 25);</p> <ul style="list-style-type: none"> - баланс (ф. №1 – м); - звіт: про фінансові результати (ф. №2 – м)
<p>Єдинники IV групи та суб'єкти малого підприємництва, які відповідають критеріям п.154.6 Податкового ПКУ, (так звані нульовики)</p>	<p>Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва у складі (абз. 6 п. 2 I П(С)БО 25):</p> <ul style="list-style-type: none"> - балансу (ф. №1 – мс); - звіту про фінансові результати (ф. №2 – мс)
<p>МСФЗшники – суб'єкти малого підприємництва, яких визначено ч. 3 ст. 55 ГКУ</p>	<p>Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва у складі п. 1 р. I П(С)БО 25);</p> <ul style="list-style-type: none"> - балансу (ф. №1 – м); - звіту про фінансові результати (ф. №2 – м)

Відповідно до НП(С)БО 1, суттєвою вважається інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Щодо критеріїв суттєвості вони визначаються тепер як НП(С)БО, а також МСФЗ і керівництвом підприємства.

Введене НП(С)БО 1 встановило таке правило, як застосування одиниць виміру лише в тисячах гривень без десяткових знаків, без винятків (винятком у минулому був звіт про фінансові результати).

Згідно з законодавством, з 1 січня 2012 року в Закон «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» внесено положення про складання фінансової звітності за міжнародними стандартами. Для однієї категорії підприємств ця вимога стала обов'язковою, для другої – необов'язковою.

МСФЗ дають можливість застосувати якоюсь мірою творчий підхід та проявити професійні якості при формуванні її показників (звітність, регламентована П(С)БО має чітко визначені форми та перелік показників). Зміни, внесені наказом №73, фактично зводяться до:

- застосування додаткових статей у звітах;
- включення ще одного розділу до звіту про сукупний дохід;
- переміщення, перейменування певних статей, розділів.

Зупинимося більш детально на основних змінах, які були внесені до форм фінансової звітності. Звіт про фінансовий стан, відповідно до НП(С)БО 1, вже необхідно було подати за I квартал 2013 року. І на сьогодні зміни набули вигляду (табл.2).

Отже, бачимо, що обов'язкових рядків помітно скорочено, але з'явилося чимало вписуваних. Відразу зауважимо, що заповнення звіту про фінансовий стан відповідно до НП(С)БО 1 стосується підприємств, що ведуть облік за вітчизняними П(С)БО.

Звіт про фінансовий стан наповнюють даними про активи, зобов'язання та власний капітал. Активи та зобов'язання розкривають у звіті за наявності основних вимог (можливість достовірного оцінювання та очікування у майбутньому отримання / вибуття економічних вигод унаслідок використання / погашення). Що стосується власного капіталу, його показують у звіті про фінансовий стан водночас з активами та зобов'язаннями, які призводять до його зміни.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика попередньої форми №1 Балансу та №2 Звіту про фінансовий стан відповідно до змін у законодавстві [5,с.10]

Table 2

Comparative characteristics of the previous form № 1 and № 2 Balance Sheet Statement of financial position in accordance with changes in legislation

Актив	
До прийняття наказу №73	Із введенням Наказу від 07.02.2013 р. №73
I. Необоротні активи	I. Необоротні активи
II. Оборотні активи	II. Оборотні активи
III. Витрати майбутніх періодів	III. Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття
Вписуваний розділ IV. Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	
Пасив	
I. Власний капітал	I. Власний капітал
II. Забезпечення наступних витрат і платежів	II. Довготермінові зобов'язання та забезпечення
III. Довготермінові зобов'язання	III. Поточні зобов'язання та забезпечення
IV. Поточні зобов'язання	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття
V. Доходи майбутніх періодів	Вписуваний розділ. V. Чиста вартість активів недержавного цільового фонду

Орієнтуючись на МСФЗ сміливо можна стверджувати, що до кінцевого варіанта НП(С)БО ще напевно далеко. Зазначимо лише декілька моментів, які відрізняють і надалі національні стандарти від міжнародної практики. Наприклад, МСФЗ не передбачено окремого об'єкта обліку, як незавершені капітальні інвестиції (затверджена форма містить такий рядок 1005), який має увійти до складу основних засобів (МСФЗ 16 «Основні засоби»). Основні засоби та нематеріальні активи, відповідно до міжнародної практики, можуть бути відображені одним рядком за залишковою вартістю (розкриття, конкретизація інформації щодо різних статей має бути наведена у примітках). Що стосується поточної дебіторської заборгованості, інформація, наведена у «теперішній» формі більше відповідає МСФЗ, оскільки виділено окрему торговельну дебіторську заборгованість, заборгованість за розрахунками та за податком на прибуток.

Стаття «Витрати майбутніх періодів» згідно зі змінами входить до складу розділу II, однак зміст її відповідає авансам виданим, а тому її відокремлення є недоречним.

Форма з новою назвою «Звіт про фінансовий стан» залишив назву вертикальних колонок ту саму: актив і пасив, хоча вже давно назва пасиву є застарілою та й відповідно до МСФЗ ця частина звіту повинна мати назву «Капітал і зобов'язання». Торкнулися зміни і статті «Статутний капітал», назва змінена на «Зареєстрований капітал», однак і тут є нюанси, які стосуються не лише формальних коригувань, а ще й елементів власного капіталу, зокрема частина капіталу, що виникла у зв'язку з коригуванням на гіперінфляцію; дольовий компонент конвертованих облігацій. Орієнтація на МСФЗ передбачає доцільнішим застосування терміна «Казначейські акції» для відображення вилученого та неоплаченого капіталу.

Викликає сумнів стаття «Цільове фінансування», яка не відповідає вимогам МСФЗ і містить швидше інформацію, яка стосується довготермінової частини відкладених доходів (доходів майбутніх періодів).

Те саме можна сказати і про виділену кредиторську заборгованість перед фондами соціального страхування. МСФЗ розрахунки з соціальними фондами відносять до розрахунків з оплати праці.

Звичайно, є й позитивні моменти, що стосуються максимального наближення прийнятих НП(С)БО до МСФЗ, зокрема поява статей «Довготермінові забезпечення» і «Поточні забезпечення».

Розглянемо другу форму фінансової звітності «Звіт про сукупний дохід», форма якого ніби й зазнала змін, однак і недоліків та невідповідностей також містить багато. Якщо МСБО 1 припускає подання або звіту про прибуток і збиток, або два звіти (окремо про прибуток і збиток та окремо про інший сукупний дохід), запропонована форма має безальтернативний варіант (крім вписуваних рядків).

Позитивним є виключення статті «Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)». Отже, у статті «Чистий дохід від реалізації» тепер показуємо надходження, які й є доходами, виконуючи вимоги МСБО 18 «Виручка».

Регламентована форма не надає можливості скористатися правом альтернативного відображення витрат, виходячи з їх функції чи характеру, а також виходячи з професійного судження, що явно суперечить МСФЗ.

Є претензії і до розділу II «Сукупний дохід», який побудовано таким чином, що неможливо відобразити окремо інші сукупні доходи, податок на прибуток з інших сукупних доходів, які можуть бути рекласифіковані в прибуток (збиток).

Залишений (тепер вже) третій розділ «Елементи операційних витрат» звіту також не відповідає вимогам МСФЗ, оскільки всі витрати, повинні бути розкриті у примітках окремо за кожною статтею.

Що стосується розділу «Розрахунок показників прибутковості акцій», він абсолютно суперечить МСБО 1, який пропонує інформацію про дивіденди на одну акцію розкривати у Звіті про власний капітал або у примітках.

У «Звіті про рух грошових коштів» відновлено застосування непрямого методу і відтепер можна використовувати альтернативні варіанти його заповнення, хоча, знов таки,

рядки майже чітко регламентовані, за винятком додаткових статей. Не знайшли відображення у звіті такі статті, як цільове фінансування, відрахування на соціальні заходи, фінансові інвестиції, хоча вони мають безпосереднє відношення до цієї форми.

При заповненні «Звіту про власний капітал» надалі порушується одна з якісних характеристик звітності – порівняльність показників. Тому головний бухгалтер підприємства повинен представляти ще одну форму звіту за попередній рік. Крім того, форма не передбачає введення додаткових елементів капіталу, які передбачені МСФЗ, та не дає можливості розкрити показник загального сукупного прибутку.

Що стосується приміток, вони вимагають найбільшого доопрацювання. У тому вигляді, в якому були представлені, можливо, на той час було достатньо. Але вимоги сьогодення та орієнтація на МСФЗ вимагають доопрацювання змін і внесення їх у нормативно-правове забезпечення. Ця інформація стосується й облікової політики підприємства, і додаткової інформації щодо розкриття статей, й інформації, якої немає у фінансовій звітності. Однак вона має бути відображена в ній, оскільки містить ознаку суттєвості.

Висновки. У світовому масштабі здійснюється конвергенція та глобальне впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. Україна також розпочала процес переходу. Зміни, що відбулись у національних стандартах бухгалтерського обліку, не принесли очікуваних сподівань щодо суттєвого наближення до МСФЗ, тим не менш перші кроки досить помітні. Міжнародна практика свідчить, що звітність складена за МСФЗ відрізняється високою інформативністю, прозорістю, що стає досить актуальним і для підприємств України, хоча процес переходу супроводжується труднощами різного характеру: методологічного, організаційного, фінансового, кадрового та ментального.

Conclusions. Convergence and global implementation of international financial reporting standards are carried out worldwide and Ukraine also began the process of transition. Changes in national accounting standards have not yielded the significant expectations of close approaching to convergence with IFRS, however, the first steps are quite noticeable. International experience shows that the financial reporting prepared in accordance with IFRS is very informative and transparent which becomes very relevant for businesses in Ukraine, although the transition is accompanied by difficulties of different nature: methodological, organizational, financial, human and psychological.

Використана література

1. Голов, С.Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами [Текст] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – Харків: Фактор. 2007. – 976 с.
2. Должанський, А.М. сучасні підходи щодо формування фінансової звітності відповідно до вимог міжнародних стандартів [Текст] / А.М. Должанський // Податковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23.3. – С.231–235.
3. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Сторожук, Т.М. Фінансова звітність: світова стандартизація та особливості на підприємстві / Т.М. Сторожук // Сталий розвиток економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_2/115.pdf.
5. Все про бухгалтерський облік. – №33. – 10.04.2013 р.